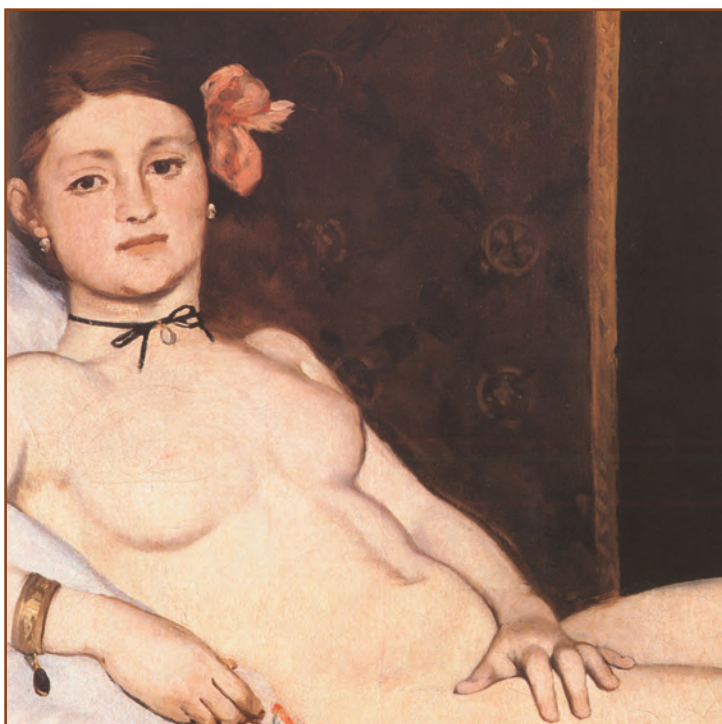

Lluís Quintana

Caminar per la vida vella

La memòria involuntària
en la literatura i l'art

Caminar per la vida vella

La memòria involuntària
en la literatura i l'art

Assaig 44

Caminar per la vida vella

La memòria involuntària
en la literatura i l'art

Lluís Quintana

Universitat de València

© Lluís Quintana Trias, 2016
© D'aquesta edició: Universitat de València, 2016

Publicacions de la Universitat de València
Arts Gràfiques, 13 – 46010 València

Disseny de la col·lecció: Inmaculada Mesa
Il·lustració de la coberta: Edouard Manet, Olympia (1863), fragment.
Maquetació: Textual IM
Correcció: Communico-Letras y Píxeles S.L.

ISBN: 978-84-370-9977-4
Dipòsit legal: V-1317-2016

Impressió: Guada Impressors, S.L.

Índex

1. GOETHE A ERFURT	11
2. CONSIDERACIONS INICIALS SOBRE LA MEMÒRIA.....	25
3. L'ASSOCIACIÓ D'IDEES	37
L'error de Turn (Virgili).....	38
La sang a la neu (Chrétien de Troyes)	45
L'engany de les paraules (Boccaccio).....	51
Les gerres de vi (Cervantes)	60
L'objecte retrobat (Verdaguer, Pérez Galdós, Graves)	69
4. EL SOMIEIG	83
Terme i concepte de <i>rêverie</i> (somieig)	87
Fortuna del somieig al segle XIX	91
El somieig com a tòpic	112
Somieig i malenconia	120
5. LA MEMÒRIA INVOLUNTÀRIA: ELEMENTS PER A UNA DEFINICIÓ	125
La góndola (Goethe)	125
Les flors de madame de Warens (Rousseau)	134
Punts en el temps (Wordsworth)	142
Misticisme, transcendència i sentiments oceànics ...	149
Els records de la pobra Susan (Wordsworth).....	154
El jardí de la infància (Leopardi)	158
Mozart i les taronges (Dickens, Mörike, Oller, Unamuno)	169
El gos de mitjanit (Nietzsche)	187
La boira a Jalta (Txékhov)	190
El pregó dels venedors de coco (Machado de Assis)	196
Una tarda d'estiu (Maragall).....	202
Els llimoners de la font (Machado)	208

6. LA PROPOSTA DE PROUST.....	213
7. L'EPIFANIA (JOYCE)	235
8. EL <i>DÉJÀ VU</i> : TERME I CONCEPTE	241
El maneguí de pell (Benjamin).....	244
Natàlia i les olors (Rodoreda)	250
9. DEFINICIÓ DEL TERME <i>MEMÒRIA INVOLUNTÀRIA</i>	255
10. FORTUNA DE LA MEMÒRIA INVOLUNTÀRIA	
AL SEGLE XX.....	259
La cançó de Gretta (Joyce)	260
El record de la tramuntana (Pla)	267
La llengua de Zeno (Svevo)	269
Un cafè a Viena (Zweig).....	277
El record del gel (García Márquez).....	282
Les primaveres a París (Villalonga)	283
L'edat lluminosa (Alberti).....	285
Una glossa de Proust (Ferrater).....	290
La cançó de Kay (Priestley)	293
Els genolls de la Saraghina (Fellini)	296
La marca de l'autenticitat (Brodsky, Handke).....	298
11. EPÍLEG.....	309
BIBLIOGRAFIA COMENTADA.....	313
OBRES CITADES.....	333

Caminar per la vida vella

La memòria involuntària
en la literatura i l'art

1.

Goethe a Erfurt

El 27 de setembre de 1808 Napoleó Bonaparte, en la campanya militar que l'havia de dur a dominar tot Europa i arribar fins a Moscou, es va instal·lar a Erfurt, una ciutat al bell mig d'Alemanya, la capital de l'actual *land* de Turíngia, on tenia pensat quedar-se fins al 14 d'octubre. Estava previst que s'hi entrevistés amb el tsar Alexandre I i tot de reis alemanys d'abans que existís un estat anomenat Alemanya: els reis de Baviera, Saxònia, Württemberg, Westfàlia i Prússia. Qui hagi llegit *Guerra i pau* recordarà que és en aquesta entrevista quan s'inicia l'amistat entre els emperadors rus i francès que tantes conseqüències tindrà a la narració. Napoleó va portar amb ell part de la seva cort i fins i tot una companyia de teatre, que va representar obres de Voltaire, Racine i Corneille: el flamant emperador havia entès que la política cultural era un element fonamental en el seu projecte imperialista. En aquesta cort s'hi incorporaria pocs mesos després un jove de 26 anys anomenat Henri Beyle, el futur novel·lista que firmaria amb el pseudònim de Stendhal.

Un d'aquests monarques alemanys era el gran duc Carl August de Weimar, que hi va anar acompanyat d'un ministre seu i alhora celebritat literària europea: Johann Wolfgang von Goethe. Napoleó va voler rebre Goethe i l'entrevista, a hores d'ara mítica, va tenir lloc el 2 d'octubre. Ens en queden diversos testimonis: un és el que immediatament després de l'entrevista va recollir Friedrich von Müller, amic i confident de Goethe i víctima del caràcter d'aquest (que sempre havia estat difícil i, als darrers anys de la seva vida, espantós). Müller, que havia acompanyat Goethe fins a l'avantsala del palau on es va realitzar l'entrevista, ho va transcriure el mateix dia 2 a les seves converses publicades pòstumament: *Goethes Unterhaltungen mit dem Kanzler Friedrich v. Müller* (1870) [*Converses de Goethe amb el canceller Friedrich v. Müller*]. Molts anys després, el 14 de febrer de 1824, quan ja en feia tres que Napoleó havia mort, Goethe va escriure, a instàncies del mateix Müller, unes notes sobre aquesta entrevista que es troben com a annex a les converses. També tenim el testimoni de Johann Peter Eckermann, que va recollir en un dietari les seves converses amb Goethe en els darrers anys de vida de l'escriptor (*Gespräche mit Goethe in den letzten Jahren seines Lebens* (1836-1848) [*Converses amb Goethe en els darrers anys de la seva vida* (1994)]) i on Goethe explica en termes semblants a les notes esmentades les seves impressions sobre l'esdeveniment. Tayllerand, que era present a l'entrevista, també deixà un testimoni que no s'assembla gens al de Goethe i ni tan sols cita la cèlebre sentència amb què l'emperador francès hauria acollit l'escriptor alemany: «Vous êtes un homme» (segons la versió de 1824; la de 1808 és «Voilà

un homme»), que ha passat a la mitologia cultural alemanya (el poder inclinant-se davant del geni, etc.).

Examinem de més a prop aquestes notes de 1824, que són això: notes, apunts, alguna frase de Napoleó que Goethe va escriure a partir del que recordava d'un episodi passat feia setze anys. D'aquest parell de pàgines, i també de les converses amb Müller i Eckermann, es desprèn la gran admiració que l'escriptor (nascut el 1749 i que, per tant, en el moment de l'entrevista tenia cinquanta-nou anys) sentia per l'emperador (nascut el 1769, o sigui vint anys més jove dia per dia gairebé), i també la que l'emperador sentia per Goethe, especialment per la seva novel·la *Werther* de 1774, quan Goethe tenia 25 anys. Aquesta obra de joventut havia estat un *best-seller* europeu; i, diu Goethe, a la vista de l'exemplar que l'emperador duia a sobre, «semblava haver-lo estudiat a fons». Napoleó l'havia llegit en la seva joventut i si tenia davant seu l'exemplar tantes vegades consultat, era perquè o bé pensava trobar-se amb Goethe ja quan sortia de París o bé perquè el duia sempre a sobre: en qualsevol dels dos casos es pot parlar d'una autèntica passió. Napoleó, sempre segons Goethe, va aprofitar l'entrevista per fer-li unes quantes observacions i li va criticar un determinat passatge del *Werther* que Goethe no va especificar, cosa que ha tingut molt entretinguts uns quants erudits. A nosaltres potser ens sorprèn menys l'arrogància de Napoleó corregint Goethe que no pas l'admiració que Goethe sentia per Napoleó: el 1824 encara trobava «plenes d'encert» les opinions de l'emperador. Deixem-ho córrer.

El que vull comentar d'aquesta entrevista és que setze anys després de transcorreguda, Goethe en recorda una

cosa curiosa i és precisament un record que tingué aleshores, el 1808. Goethe està podrit de literatura, és clar, i sap que qualsevol cosa que escrigui serà llegida meticulosament per la posteritat ja que ell *sap* que és un geni (amb Goethe, les coses anaven així). Per tant, no hi ha res d'espontani en aquestes notes; però, així i tot, aquest record que diu que va tenir durant l'entrevista sembla convincent. És un record causat per la circumstància següent: l'entrevista amb Napoleó es realitzà al palau del governador, que havia estat abans la residència de Karl Theodor von Dalberg quan era *Statthalter* (un càrrec burocràtic important) del bisbe-príncep de Magúncia. Goethe havia estat amic de Dalberg i ja havia estat en aquesta residència. Doncs bé, és en aquest mateix palau on el 1808 li salta el record: «més de trenta anys abans», diu, hi havia viscut «entre tantes hores felices, tantes hores tèrboles també». Però no dóna més informació i ens caldria anar a la bibliografia de Goethe per saber què va passar a Erfurt «més de trenta anys abans», és a dir entre 1776 i 1778. Acabem, però, l'entrevista. Goethe, que coneix els grans homes i aquells que com el gran duc pensen que ho són, sap que els grans homes es cansen aviat de les seves joguines i que, al cap d'una estona, Napoleó ha perdut interès per ell. Aleshores, diu, «vaig tenir temps d'examinar el lloc i somiar en el passat». Al final demana permís i se'n va. Després explicarà emocionat no pas els detalls (caldrà esperar fins al 1824) sinó l'emoció sentida. Per exemple, en una carta a Cotta, el seu editor, li dirà: «puc dir que en la meua vida no he pogut trobar res de més alt ni de més satisfactori».

Tinguem en compte les circumstàncies de l'entrevista. El gran duc Carl August havia contractat Goethe com a

ministre l'any 1776, quan ja era el famós autor del *Werther*. Per què l'un el va contractar i l'altre ho va acceptar és un misteri que encara ara no s'ha acabat de resoldre. No consta que Carl August tingués gaires aspiracions intel·lectuals, però és que Weimar tampoc no era un lloc gaire atractiu: cal tenir present que tots aquests monarques i grans ducs no eren gran cosa. La ciutat de Weimar, per exemple, tenia aleshores 6.000 habitants. Segons un testimoni de l'època, que hi arriba atret per l'admiració de Goethe, «tot és increïblement estret i petit!». El gran ducat no abastava gaire més que un municipi nostre: només 24 quilòmetres separen Erfurt de Weimar. Ni era tampoc gaire poderós: qualsevol gran terratinent anglès tenia un pressupost més elevat que aquell gran duc amb ministres i exèrcit propi. Aquestes pretensions eren sovint objecte de sàtira pels literats romàntics (per exemple, a les *Lebens-Ansichten des Katers Murr* (1819-1821) d'E. T. A. Hoffmann [*Opinions sobre la vida del gat Murr* (2004)]), i actualment en diem «països d'opereta» perquè les operetes franceses i alemanyes sovint els usaven com a marc per a les seves inversemblants històries. Ara, culturalment no eren una cosa menyspreable: cada un tenia el seu teatre (barroc, normalment), la seva orquestra i el seu compositor de cambra: Bach (mort dos anys després del naixement de Goethe) havia estat empleat a Weimar; Telemann i Händel eren contemporanis de Bach i treballaven a pocs quilòmetres de distància, separats, això sí, per tot de fronteres i barreres. D'altra banda, la mare del gran duc havia iniciat una biblioteca considerable i molt bonica, que Goethe va ampliar i que ara porta el nom de la fundadora: Herzogin Anna Amalia Bibliothek. Fos com fos, tot i

ser ministre d'un estat minúscul, Goethe sempre va semblar prendre's amb serietat la seva tasca d'administrador.

Doncs bé, l'arribada de Goethe a Weimar no havia estat fàcil, entre altres raons perquè era molt més jove que tots els altres alts funcionaris de la cort i alhora estava més ben preparat que ells, havia vist més món i, a més, era famós. Però sobretot perquè no era aristòcrata: era un burgès (més en el sentit d'aleshores que no pas l'actual) i pretenia introduir-se en un món que l'Antic Règim tenia vedat a gent del seu origen, cosa que de segur li devien recordar a tota hora (al *Werther* hi trobem un episodi d'aquesta mena experimentat pel protagonista). Això ens pot ajudar a entendre l'escena que ens ha preparat Goethe en el seu escrit sobre l'entrevista amb Napoleó que esdevé, és clar, la representació del seu triomf. Tots aquells consellers i ministres altius i envejosos, què se n'ha fet? Aquella aristocràcia pretensiosa, quin poder tenia, l'any 1808? Tot s'ho havia endut el vendaval napoleònic i, no saltres ho sabem millor que no pas Goethe (amb perdó), aquest vendaval va ser poca cosa comparat amb el vendaval que va dur Napoleó al poder: la Revolució Francesa, que va enfonsar definitivament l'Antic Règim malgrat els esforços restauradors de les monarquies europees que van derrotar l'emperador. L'únic que havia resistit havia estat Goethe, aquell *parvenu* que els nobles de Weimar tenien per no res. I a més de resistir era rebut per l'emperador mateix. Però no crec que aquestes humiliacions viscudes trenta anys abans siguin la font del record que té a Erfurt, no només perquè Erfurt no era jurisdicció de Weimar, sinó perquè recordar el 1808 aquests episodis dels anys setanta hauria estat massa teatral, fins i tot una mica mes-

quí per part de Goethe. Potser sí que hi són, és clar, però no crec que en constitueixin el fonament.

Aquí voldria insistir en un aspecte que pot semblar secundari i és que en aquest record del record hi ha alguna cosa que ens diu que aquell record primer, el que va tenir aquell llunyà octubre de 1808, va ser inesperat. Hi trobem un punt d'emoció que no sembla fingit quan diu «vaig recular i em vaig trobar exactament en el marc on trenta anys abans havia viscut, entre tantes hores, etc.». Prenc totes aquestes precaucions perquè estic parlant d'un fenomen psíquic involuntari, que succeeix espontàniament, i a l'obra de Goethe, esperar que hi hagi res involuntari o espontani, especialment en els darrers anys de la seva vida, és molt arriscat. Però si suposem que efectivament el 1808 va tenir aquest record, que no és una fabulació de l'any 1824 per representar (dramatitzar, dirien a l'època) el seu triomf, aleshores ens hem de fer una altra pregunta: com és que en un moment tan important per a ell, tan atabalador també, fins i tot en un home acostumat a la vida de la cort (però, insistim-hi, la cort de Weimar era diminuta comparada amb la que duia Napoleó durant la seva campanya), com és que aquest record l'envaeix tan oportú divuit anys després, però potser prou inadequat en aquell moment?

La psicologia ha trobat explicacions per a això, i més endavant ens n'ocuparem, però de moment ens pot ajudar una explicació filològica o, més exactament, feta per un filòleg que no sabia psicologia però que coneixia l'ànima humana. O només coneixia una tradició, la qual sí que arrossegava una profunda experiència. Aquesta tradició és la retòrica, el filòleg es diu Marc Fabi Quintilià

(35-96 dC) i l'explicació es troba al capítol 2 del llibre XI de la *De institutione oratoria* (-95 dC) [*Institució oratòria* (1961-2014)]. Quintilià comença dient unes coses senzilles, però plenes de sentit comú, sobre la memòria: primer explica que n'hi ha que discuteixen si és o no és un do, però és innegable que es desenvolupa cultivant-la i que, qui la domina, té un tresor: «el tresor de l'eloqüència», l'anomena. I observa un aspecte que serà fonamental en el nostre llibre i és el poder admirable que té la memòria de recuperar fets antics: no només actua quan busquem aquests fets, sinó que de vegades ho fa involuntàriament, espontàniament («sponte interim»), i no només quan estem desperts, sinó també adormits. De la mateixa manera, algunes de les coses que hi busquem s'oculten i després apareixen de sobte. Més endavant arriba al punt que volíem comentar i és la invenció de la mnemotècnia. Aquesta s'atribueix, diu, a Simònides. És una història molt bonica, que aquí no em puc entretenir a explicar i que ha tingut molts narradors: els qui hagin rebut una educació francesa potser recordaran la versió de La Fontaine. Però La Fontaine està interessat en la moral de la història, que premia Simònides i castiga l'arrogància. Per això, el text s'acaba quan comença el que ens interessa a nosaltres: quan, per dir-ho d'alguna manera, Simònides s'inventa la mnemotècnia. El cas és que, en un moment d'aquesta història, Simònides s'absenta d'un banquet just quan s'esfondra el sostre sobre els convidats. Com que és l'únic supervivent, li demanen que recordi la gent que hi havia al banquet i ho aconsegueix simplement recordant el lloc que ocupaven. Quintilià aprofita la història per explicar com molt sovint associem la nostra memòria a uns

llocs determinats: quan tornem a determinats llocs després d'un temps, no només els recordem, sinó que també recordem els que hi eren, el que nosaltres hi vam fer, i fins i tot pensaments no expressats («tacitae cogitationes»).

A Quintilià no li interessa tant el fenomen psicològic de la memòria, com els avantatges que representa per a aquesta disciplina, la mnemotècnia, en què ell treballa. I el que ell ens vol donar a partir de l'exemple de Simòndes és una recepta per aprendre a memoritzar discursos. La recepta és una mica complicada, però potser es pot entendre dient, d'una manera molt resumida, que consisteix a associar les coses que volem recordar (una llista d'objectes, per exemple) a un espai que tinguem ben conegut. A fi i efecte d'establir l'associació, primer ens cal dividir aquest espai en un nombre determinat de llocs i, a cada lloc, fer-hi correspondre cada un dels objectes a recordar. Quan vulguem recuperar la llista, només ens caldrà «passejar» mentalment per aquell lloc tan conegut i anar «recuperant» els objectes que hi havíem deixat. Un orador no necessita recordar objectes, sinó frases fetes, proverbis, cites d'autors clàssics i altres fórmules que el facin quedar bé a l'hora d'improvisar un discurs. Per memoritzar aquestes fórmules, doncs, l'orador les situa en aquells llocs predeterminats. Són fórmules que tots els oradors coneixen: els són comunes. I d'aquí ve l'expressió *lloc comú* per indicar una expressió estereotipada usada per un orador i sense cap valor, de mer farciment: *lloc* en grec és *topos* i també tenim els tòpics, que indiquen una cosa semblant. Ara bé, aquesta memorització no necessàriament és voluntària: pot ser espontània, com diu Quintilià, i això fa que molts llocs que nosaltres hem visitat

estiguin plens de records nostres que hi vam dipositar sense pretendre recuperar-los mai. Fins que un dia hi tornem i aleshores, sense proposar-nos-ho, aquests records apareixen.

Per tant, el que fa Goethe és «recollir» d'aquell lloc on havia estat tants anys abans tot de sensacions que hi havia deixat guardades. No pas en el lloc material, és clar, sinó en la seva memòria, la memòria d'aquell lloc. I hi havien quedat dipositades fins que la presència en el lloc material provoca en ell l'aparició del «lloc» memoritzat i el que hi havia quedat enterrat. Ho fa, a més, com observava Quintilià: espontàniament, sense forçar-se a recordar. No és res excepcional: tothom pot haver viscut experiències semblants. Els símils que faig servir («guardar, enterrar, dipositar...») potser no es corresponen exactament al que fa la nostra memòria; però crec que seran suficients per al lector que hagi conegut una situació d'aquesta mena. Aquesta experiència que viu Goethe és, doncs, comuna, però no ho és tant l'encert de situar-la en una circumstància tan especial: està visitant l'emperador, està parlant amb l'amo del món, i de sobte se li acut recordar un episodi de la seva joventut que no té gens de transcendència comparat amb el que està vivint ara, però que per a ell se li imposa sobre totes les altres consideracions. Si no és tan sols el record de les humiliacions passades, doncs, el que se li acut a Erfurt, què més hi pot haver? Què va passar a Erfurt «més de trenta anys abans»?

La bibliografia de Goethe, com vostès suposaran, és un mar on el profà només pot posar-hi el peu per saber quina temperatura té, però no pas per pretendre saber què hi ha. En algun lloc de la immensa bibliografia deu estar

explicat el que hi va passar a Erfurt, però jo no ho he sabut trobar. I de fet, és comprensible que no surti a les biografies més divulgades de Goethe perquè probablement l'episodi no tenia més importància. Donat que tenim fins i tot estudis que recullen dia a dia el que va fer Goethe en la seva dilatada vida, podem més o menys reconstruir-ho. Trenta anys abans de 1808 és 1778. Goethe, recordem-ho, ha entrat a treballar a Weimar el 1776 i s'ha trobat amb aquella oposició que dèiem dels altres ministres; però ha tingut altres experiències positives, entre les quals la coneixença de Charlotte von Stein, una dona casada i amb tres fills, una mica més gran que ell, que havia entrat a la cort com a dama d'Anna Amàlia, la mare del duc. És una dona d'una gran categoria, malcasada i malaguanyada, i es fa ben aviat amiga de l'escriptor: no podem dir amant perquè en aquella època, o en aquell món de Weimar, això, segons sembla, no va ser possible, però es tracta d'un *amour fou*, desenvolupat a través d'una correspondència també enfollida: 1.600 cartes i *billets* intercanviats fins al seu trencament, el 1789. Podem imaginar-nos com Goethe viu les seves visites a Erfurt: ho passa molt bé, però enyora bestialment Charlotte.

El lector em dirà que «chercher la femme» és un recurs poc original i menys convincent; intentaré completar-ho. Perquè en aquells anys Goethe veu acompanyats alguns dels seus projectes, com la representació d'*Ifigènia* el 1779 a Ettersberg, el palau d'estiu del duc situat en un lloc idíl·lic prop de Weimar, anomenat amb un topònim que en català es tradueix com a *fageda* però que en alemany és un terme de referències esgarrioses: Buchenwald. Efectivament, aquest lloc donarà nom molts anys

després al camp de concentració nazi on anirà a parar Jorge Semprún, que ens ha explicat el brutal contrast de la iniquitat desplegada en un entorn tan carregat de glòria literària. A partir de 1945, doncs, en la nostra memòria col·lectiva (un terme que més endavant comentarem), el lloc ha quedat contaminat per sempre; però per a Goethe en aquell moment és un escenari d'«hores felices». Per això, passejant la mirada pot «somiar en el passat» lligat a aquelles estances d'Erfurt: els projectes a punt de realitzar, l'admiració dels seus contemporanis, l'amistat amb Dalberg. Ara bé, les hores «tèrboles» que aquelles estances li recorden, corresponen al seu impossible amor amb Charlotte? No ho puc dir del cert, però no té gaire importància o, més ben dit, és bo que no tingui importància, perquè això fa el record de 1808 encara més punyent, per la força amb què s'ha imposat un episodi menor en un moment triomfal.

Repassem algunes de les característiques d'aquest mena de records: són inesperats, no són buscats voluntàriament i tenen una força evocadora altíssima. Aquesta força tan pertorbadora de la memòria, que sap suscitar uns records quan no els demanem i de vegades en moments ben inoportuns. Records que, travessant tots els anys i totes les memòries dipositades en ordre i totes les promeses de no oblidar mai, sorgeixen del passat, se sobreposen a tots els altres records i ens arriben a nosaltres intactes. Aquest poder, doncs, és una de les raons de ser de la literatura, i ho intentarem demostrar en aquest llibre. La literatura ha donat compte de diferents manifestacions de la memòria i en aquest llibre treballarem sobre una d'aquestes manifestacions en particular: la memòria in-

voluntària. Però tindrem en compte altres fenòmens que hi estan relacionats, com l'associació d'idees o el *déjà vu*, o que li són propers, com la *rêverie* (el somieig). Seguirem una exposició cronològica, perquè proporciona al lector un marc fàcil d'identificar, però ens centrarem en els segles XIX i XX perquè pretenem que aquest assaig ens ajudi a entendre millor d'on prové la percepció de la memòria que tenim actualment. Un aclariment, però, abans de seguir: he parlat de «la literatura» i esmentaré algun cop la «història de la literatura», però sempre cal tenir en compte que aquest terme no pot equivaler en aquest llibre a la història de la literatura universal, ni tan sols occidental, sinó, com a molt, a uns elements de la història de la literatura d'algunes llengües europees.

Els primers casos que comentarem no seran els de memòria involuntària, perquè pretenem arribar a definir-la delimitant-la respecte de fenòmens semblants, de manera que la puguem entendre tant pel que és com pel que no és. Abans, però, intentem entendre, encara que sigui sense aprofundir, en què consisteix la memòria.

La memòria involuntària, que Marcel Proust va fer famosa gràcies al conegut episodi de la magdalena, és un fenomen psicològic que ha tingut una repercussió especial en la cultura del segle XX. Aquest llibre n'estudia la presència en la literatura, però també en la pintura o el cinema, i en fa un seguiment cronològic basat en textos de diverses literatures europees. Es contraposa la memòria involuntària a d'altres fenòmens psicològics que també han rebut una atenció notòria en l'època contemporània com la *rêverie* (o somieig) o el *déjà vu*. En situar-los en el context de la literatura occidental es fa entenedor que tots ells provenen d'una tradició que ha intentat donar compte d'alguns aspectes no sempre ben compresos de la naturalesa humana. Un exercici de literatura comparada, un assaig sobre el món d'idees associat a la memòria en la història de la literatura, de Goethe a Rousseau, de Leopardi a Nietzsche, de Maragall a Joyce, de Proust a Walter Benjamin i Mercè Rodoreda.

Lluís Quintana Trias (Barcelona, 1953) és professor de Llengua i Literatura catalanes a la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha publicat estudis sobre l'obra de Joan Maragall i altres autors dels segles XIX i XX, i la presència i la presentació de la memòria col·lectiva a la ciutat de Barcelona. És autor dels llibres *La veu misteriosa. La teoria literària de Joan Maragall* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996), *La paradoxa del majordom* (Edicions 62, 2000) i *Més enllà de tot càstig. Reflexions sobre la transició democràtica* (Icària, 2004; trad. cast, 2012). Actualment dirigeix l'edició de l'obra completa de Joan Maragall.

ISBN 978-84-370-9977-4

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

PUBLICACIONS

PUV